

Naim Frashëri – kreator albanskog identiteta

Saeid Abedpour

Naučnoistraživački institut "Ibn Sina" Sarajevo

Sažetak

Ovaj rad će tretirati utjecaj dva bitna religijsko-politička djela Naima Frashërija, *Kerbelājā* i *Povijest Skenderbega*, te autorove političke napore u definiranju albanskog identiteta. Naim Frashëri (1846–1900) skupa sa braćom Samijem i Abdelom odigrao je važnu ulogu u albanskom nacionalnom pokretu. On je bio bektašija, književnik i politički mislilac. Prvu polovinu svog političkog života posvetio je služanju osmanskoj vlasti gdje je slovio kao jedan istaknuti književnik. Od 1878–1881 djelovao je u okviru pokreta 'Prizrenska liga', a potom se zaputio u Istanbul. Tokom svog dvadesetogodišnjeg boravka u Istanbulu izrastao je u istaknutog lidera pokreta za jezik i nezavisnost Albanije. U političkoj misli Naima Frashërija važnu ulogu su imali bektašijski tarikati i svjetopogled, religijsko-političke sklonosti kao i Nacionalni pokret za definiranje albanskog identiteta.

U djelu *Kerbelājā* (1898) Naim Frashëri opisuje dešavanja na Kerbeli i šehadet Imama Husejna, ali također govori i o slobodi i humanističkoj prosvjetiteljskoj misli. Po njegovom mišljenju Imam Husejn, a. s., predstavlja utjelovljenje pravde i slobode protiv diskriminacije i nasilja vlasti, a povijest Kerbele opisuje kao povijest borbe između pravde i nepravde, kao pravednost i slobodu. *Kerbelājā* predstavlja napor za redefiniranje religijskog pojmovlja u formi povijesti Kerbele s ciljem humane etike te pročišćenja duše. Frashëri Kerbelu povezuje sa poviješću svog vremena.

On smatra kako je osmanska vlast isto kao i vlast Muavije Mervana faktor nasilja, diskriminacije i nepravde i svi Albanci koji su ustali protiv ove vlasti su na stupnju šehida Kerbele. Stoga je borba Albanaca protiv osmanske vlasti jednaka borbi na Kerbeli. U završnom poglavlju *Kerbelāje* Frashëri više ne govori o Kerbeli i akcentira se na pitanje Nacionalnog pokreta. Od 25 poglavlja *Kerbelāje* 24 govori o Kerbeli a posljednje poglavlje tretira Albanski nacionalni pokret.

Povijest Skenderbega (1898) je epopeja o albanskom nacionalnom junaku Skenderbegu koji se 25 godina suprotstavljao osmanskim nasrtajima. Skenderbeg je ne samo albanski već i heroj evropskih kršćana protiv muslimanskih osmanlija. Kao što su neki muslimani imali problem sa hilafetom Imama Alija, isto se dogodilo i Skenderbegu. On je bio albanski muslimanski i kršćanski lider koji se suprotstavio osmanskoj agresiji. U knjizi se kompariraju dešavanja između Muavije i Imama Alija i osmanlija i Skenderbega kao dva suprotstavljena obrasca vladara silnika i vladara pravednika.

Ključne riječi: Naim Frashëri, albanski nacionalizam, albanski identitet, beктаšijski tarikат, Kerbelāyā, Skenderbeg.

Uvod

Konac XIX st., predstavlja period sloma osmanske vlasti i početak nacionalističkih pokreta na Balkanu. U vrijeme kada su “različiti balkanski regioni bili suočeni sa formiranjem ili obnovom novog nacionalnog političkog identiteta u sučeljavanju s osmanskom vlasti ali i međusobnim nadmetanjem autohtonih regionalnih sila” (Donia, 23), ovaj proces je uobličio suštinski karakter nacionalističkih pokreta Balkana. Nacionalistički pokreti su u XIX st., započeli borbu ne samo protiv osmanske vlasti već i protiv drugih nacija s ciljem ovladavanja većom teritorijom. Kao primjer navest ćemo da su Srbi obnavljajući svoju nacionalističku misao koja se temeljila na Kraljevini Srbiji na autohtonu albansku i bošnjačku teritoriju gledali kao na zavičajnu teritoriju Srba kreirajući nove političke mitove na religijsko-rasnim temeljima. Bugari, Grci, Makedonci, Crnogorci su otprilike koristili ovakav model kako bi ovladali što većom teritorijom i stijesnili muslimansku populaciju i čišćenjem islamskih i osmanskih tragova uspostavili rasni nacionalizam utemeljen na formiranju čisto srpske, grčke, makedonske i crnogorske teritorije. Nastojanja zapadnih sila u što bržem svrgavanju osmanske

vlasti na Balkanu značila su i potporu nacionalističkim pokretima kršćanskih sila i u konačnici formiranje kršćanskih nacionalističkih država u Srbiji 1833., Grčkoj 1829., Bugarskoj 1878. i Crnoj Gori 1878., je značilo autonomiju, a potom i potpunu neovisnost od osmanske vlasti mnogo prije negoli je to pošlo za rukom muslimanskim narodima na Balkanu.

Uprkos nespornoj činjenici da je slabljenje osmanske vlasti dovelo do formiranja novih država na Balkanu od druge polovine XIX st., ali osmanska je vlast kada se radi o nezavisnosti regiona sa većinskim muslimanskim stanovništvom, kao što su Albanski ejalet koji je obuhvatao jug Albanije, sjever Grčke i dio Sandžaka, Nardu ili Bosanski ejalet koji je obuhvatao Bosanski pašaluk te današnji Sandžak i Crnu Goru, ispoljavala veoma agresivno ponašanje. Mogućnost da muslimani osmanskih teritorija krenu za ispoljavanjem nacionalnog neosmanskog identiteta i formiranjem autonomnih regiona ili nezavisnih država je za Osmanlije bila neprihvatljiva. Ovakva osmanska politika je vođena ne samo na Balkanu već i na Bliskom Istoku, a Osmanlije su samo pod pritiskom velikih sila tog doba pristajale na davanje nezavisnosti svojim regionima a kada se radilo o Bosni i Hercegovini, Albaniji, Palestini i ovi regionu su na kraju oslobođeni.

Osmanlije su međunarodnim sporazumima sa zapadnim silama ostali uskraćeni za otvorenu potporu muslimanima Balkana a svojim povlačenjem sa Balkana nisu im ostavljali nikakvu mogućnost za formiranje nezavisnih država ili autonomija. Svaki pokušaj ustanka i zahtjeva za formiranjem autonomne države muslimana u XIX st., bi naišao na osmanlijski zid. Ustanak Husejn kapetana Gradašćevića 1832–1833 s ciljem autonomije Bosne ugušen je, pri čemu su ubijeni istaknuti bosanski prvaci kako bi se spriječio svaki drugi eventualni pokušaj ustanka, što je Bosnu stavilo u jedan nedefiniran povijesni kontekst, a sve se okončalo austro-ugarskom okupacijom Bosne, a potom i Kraljevine Srbije što je za sobom povuklo i nebrojene genocide nad muslimanima Bosne i Hercegovine. Uprkos ovakvoj sudbini Bosne na teritoriji sa albanskim stanovništvom javio se veliki broj masovnih i kontinuiranih ustanaka. Kontinuitet nacionalnih i pokreta za nezavisnost Albanije dugi vremenski period je osmansku vlast izlagao pritiscima da bi konačno došlo do proglašenja nezavisnosti Albanije 1912. god. u Valoni.

Način i suština zahtjeva za odvajanjem od osmanske vlasti muslimanskih regiona sa albanskim, odnosno bošnjačkim stanovništvom su se razlikovala. Premda su Bošnjaci bili veća populacija nisu uspjeli

artikulirati svoju misao niti odgovarajuću ideologiju s ciljem ustanka i nacionalnog pokreta. Oni su pritješnjeni svana između Srba i Hrvata, a iznutra usljed dominacije proosmanskih snaga među većinom muslimanske populacije te zbog nepostojanja jedinstvene reintegrirajuće nacionalne misli između Muslimana, Srba i Hrvata prebrisali jezičko-kulturne zajedničke elemente i izgubili mogućnost stvaranja nacionalnog bosanskog koncepta. Srbi i Hrvati pod vidom srpskog i hrvatskog nacionalizma su Bosnu i Hercegovinu smatrali dijelom velike Srbije, odnosno velike Hrvatske. Nasuprot albanskom nacionalnom pokretu, na ostalim teritorijama sa albanskim stanovništvom kao što su Albanija u sadašnjim granicama, Makedonija, Kosovo ostvaren je relativan uspjeh kada se radi o autonomiji i političkoj nezavisnosti Albanije od Osmanskog carstva i u sučeljavanju sa prijetnjama i agresijom komšija Srba i Grka i formirana je mala nezavisna država Albanija. Ovaj idejni pokret se u početku javio među intelektualnim slojem, bektašijama i albanskim katolicima a svoj uspjeh duguje ujedinjujućem nacionalnom tradicionalnom faktoru koji je od najstarijih vremena egzistirao u regionima sa albanskim muslimanskim i kršćanskim stanovništvom u suprotstavljanju vanjskim silama kakva je bila Turska. Uzastopni osmanski porazi na evropskom i evroazijskom frontu te dodjeljivanje autonomije i postupne nezavisnosti Srbima, Grcima, Bugarima i ostalim kršćanskim narodima od osmanske vlasti je u nezavidnu poziciju dovelo muslimane Albanije, Kosova, Makedonije i Bosne i Hercegovine.

Najvažniji događaj koji je doveo do pobune Albanaca protiv osmanske vlasti bio je mirovni sporazum između Rusije i Osmanskog carstva poznat kao 'Sanstefanski mir'. Na temelju ovog sporazuma sklopljenog 19. februara 1878. između kanta Nicholasa Pavlovicha Ignatieva i Alexandra Nelidova Osmanlije su prihvatile autonomiju Bugarske, a Crna Gora je dobila više regiona među kojima regione sa muslimanskim stanovništvom. Srbija je okupirala regione Niša i Leskovca i priznata je kao nezavisna država. Prihvaćena je i nezavisnost Rumunije dočim je pitanje autonomije Bosanskog ejaleta ostalo nedefinirano niti je bilo i najmanjih naznaka o sudbini Albanaca. Ovi međunarodni sporazumi su otvorili put za rasparčavanje albanskih regiona između kršćanskih sila (Hartless, 2672).

U proljeće 1878. godine grupa utjecajnih Albanaca nastanjenih u Istanbulu među kojima je bio i Abdal Frashëri, Naimov brat, je u tajnosti formirala komitet za oživljavanje albanskog otpora. Ova grupa se 10.

juna 1878. godine u Prizrenu susrela sa većim brojem vjerskih lidera, poglavara klanova i drugih istaknutih ličnosti a sudionici susreta su objavili formiranje Prizrenskog fronta. Ovaj front je imao dva ogranka: ogranak Prizren pod vođstvom Ilijas Pasha Dibre i predstavnike iz Kričeva, Tetova, Prištine, Mitrovice, Vučitrna, Skoplja, Gnjilana, Debra i Gostivara, tj. obuhvaćao je Kosovo, Makedoniju i dio Crne Gore. Južni ogranak pod vođstvom Abdala Frashërija koji je činilo 16 predstavnika (Skendi, 12). Ovaj ogranak je obuhvatao današnju Albaniju i više regione. Cilj Prizrenskog fronta bio je sticanje autonomne vlasti svih Albanaca u okviru osmanske vlasti. Berlinski kongres se usprotivio albanskim zahtjevima za priznavanjem autonomije, a zauzvrat je Crnoj Gori dozvolio pripajanje regiona sa albanskim stanovništvom, Podgoricu, planinska sela Gusinje i Plav. Srbi i Grci su također pod svoju dominaciju postupno stavili dijelove albanskih regiona i na taj način je Prizrenska liga ostala uskraćena za potporu osmanske vlasti te se okrenula otporu i vojnom ustrojstvu protiv Srba, Crnogoraca, Grka i osmanske vojske. Berlinski kongres, Westfalski mir i ignorisanje osmanske vlasti očitovale su u budućnost Albanaca. Osmanlije su se saglasile sa prepuštanjem albanskih teritorija Srbiji, Crnoj Gori, Grčkoj i Makedoniji. Osmanlije su se također obavezale da Albance primoraju na priznavanje rezultata Berlinskog kongresa i Westfalskog mira (Turku, 63).

Pritisak na religijsko-nacionalni albanski identitet pojačao se od XIX st. Kršćanski susjedi Slaveni i Grci osporavali su uspostavljanje nezavisne pravoslavne albanske Crkve. Ova Crkva je posredstvom Theofana Stiliania Nolja uspostavljena u Bostonu 1908. god. U žiži propasti Osmanske vlasti muslimanski vjerski lideri naklonjeni Istanbulu su ulagali napore da turski identitet nametnu kao svoj autohtoni i nacionalni identitet. Prije održavanja velikog pravopisnog albanskog kongresa u Makedoniji publicirane su knjige od strane osmanske vlasti s ciljem turkiziranja albanskog identiteta. Katolici Uskudara pod vođstvom pjesnika Gjerga Fishte, Midhat Frashëri ispred beктаšijskog tarikata i Gjergj Qiriazia kao i ostale istaknute ličnosti Pravopisnog albanskog kongresa su nastojali osigurati preduvjete za javno opismenjavanje ljudi. Religijske i mezhebske razlike nisu igrale nikakvu ulogu u ovom nacionalnom i jezičkom identitetu. Bratići Midhata Frashërija, Abdal, Naim i Sami su ovim prosvjetiteljstvom započeli važnu ulogu protiv osmanske dominacije.

Prosvjetiteljstvo i nacionalna misao savremene evropske misli su došli iz pravca Italije. Centri s albanskom populacijom poput Arbëreshija na jugu Italije su odigrali važnu ulogu u prenošenju novog civilizacijskog pojmovlja. Ili regioni pod dominacijom osmanske vlasti kao Janina te Istanbul su predstavljali važne puteve nove nacionalne misli unutar teritorija naseljenog Albancima. Ova misao je osigurala pogodno tlo za procvat među Albancima i ta povezanost s tradicionalnim nacionalnim osjećanjem je bila veoma izražena i snažna među Albancima. Evropska prosvjetiteljska nacionalna misao imala je bitnu ulogu u usmjeravanju nacionalnog kretanja Albanaca. Ovaj identitet je bio važan za očuvanje albanske etničke, jezičke i vjerske raznolikosti, a jezik je odigrao važnu ulogu u oživljavanju identiteta (Misha, 33). Smjernice nacionalnog pokreta su bile odvajanje od osmanske vlasti, očuvanje autohtonih, vjerskih i jezičkih identiteta i dosezanje povijesnih korijena nacionalnog pokreta.

Bektašije su odigrale središnju ulogu u novom vjersko-nacionalnom pokretu Albanaca druge polovine XIX i početka XX st., o čemu je Doja kazao: “Službena misao tradicionalista bila je u sprezi s osmanskom vlašću i bila je sučeljena šiitsko-sufijskoj misli čija je središnjica bila Albanija i beктаšije koje su oponirale službenom mišljenju” (Doja, 2000). Nakon što je ugušena pobuna janjičara protiv sultana 1826. godine veliki broj beктаšija se iselio u Albaniju i ovaj je region postepeno postao beктаšijski centar na Balkanu (Doja, 1998).

Od XIII st., Bektašije su prisutni u regionu velike Albanije. Neizostavna je uloga Sari Saltuka početkom XIV st., čiji se pokret spominje kao prvi pokušaj širenja islama iz Anadolije. Jedan od sedam mezara koji se pripisuju Sari Saltuku nalazi se u albanskom gradu Kroja (Schwartz, 26).

Bektašijske tekije u osmanskome periodu postojale su u Bagdadu, Nejefu, Kirkuku (tekija ‘Mardān-e Alī) i ostalim gradovima i imale su velikog udjela u vjersko-kulturnom životu ovih gradova. Ove tekije su većinom bile musafirhane te mjesto obavljanja zikra i ibadeta. Nesporna je uloga i utjecaj hurufijskog pokreta u beктаšijskoj misli.

Relacije albanskih beктаšijskih prvaka sa titulom ‘baba’ sa regionima Iraka i iranskog Horasana imale su dugu tradiciju. U Albaniji je postojao veliki broj osoba sa titulom ‘baba’ kao i iz Iraka, ili onih koji su obučavani u Iraku. Primjera radi jedan dio ‘baba’ iz matične tekije u vrijeme vladavine sultana u Tesaliji je potjecao iz arapskog svijeta. Tako

su između 1522. i 1753. godine iračke ‘babe’ kao Musa Bagdadi (1522–1553), Kasem Baba Bagdadi (1627–1643), Emin Baba Kerbelaji (1645–1655), Zejnul-Abidin Basri (1660–1663), Seyyed Maksoud Bagdadi (1694–1713), Salih Ali Baba Bagdadi (1713–1725), Mansur Baba Basri (1725–1736) i Selim Baba Bagdadi (1744–1753) emigrirali u Albaniju te na taj način pomogli širenju beктаšijskog tarikata. Ovaj proces je omogućio da nakon protjerivanja Bektašija iz Anadolije Albanija postane beктаšijsko utočište (Norris, 176).

Dalip Frashëri, amidža Nime Frashërija, je prijevodom knjige *Hadīqa al-So’ dā*, autora Mula Mohammada Fozulija (X st. H.) odigrao važnu ulogu u promoviranju kulture oplakivanja i iskazivanja žalosti zbog dešavanja na Kerbeli. Svoj je prijevod završio oko 1842. godine. Dalipov prijevod sadrži 10 poglavlja i uvod. U poetskoj formi je opisao povijest Bektašija među Albancima i dao informacije o Baba Shamimiju iz Kruje i Baba Nesibu (Nasibu) iz Frashëra. Dalipov brat Shahin (Shahinin) Frashëri je sličan projekat okončao 1868. godine. Njegovo djelo nosi naslov *Mokhtār-nāma* (ili na albanskom *Mihtār Nāmiyā*) govori o hrabrosti *Mokhtāra* u pobuni iz 685–87 i podršci Imamu Husejnu. Djelo sadrži 12.000 stihova i drugo je po redu poetsko epsko djelo nastalo nakon dešavanja na Kerbeli koje govori o tome (Ibid, 164–165).

Ovaj epski slogan imao je velikog odjeka u modernoj albanskoj književnosti. Ovakva vrsta književnih djela proizvela je novi epski žanr kojeg je slijedio Naim Frashëri u *Kerbelāji*. Na taj način je Kerbela dobila važno mjesto u svijesti Albanaca, a ono što je Naim Frashëri obradio u svome epskom djelu *Kerbelājā* predstavlja nastavak beктаšijske književno-religijske tradicije u drugoj polovini XIX st.

Naim koji je rođen 1846. godine život je proveo u ozračju osmanskih političkih promjena, zabrinutosti Albanaca i pod paskom beктаšijskog tarikata. On je jedno od osmoro djece Halil beja i Emina hanume. Njegovi roditelji su imali timar (region Berat) prije nego što im je dodijeljeno selo Frashëri (Gawrych). Njegova loza ide do Emir Ahvar Ilyas Beja, zapovjednika osmanskih albanskih trupa u regiji Kurcha. Prvi Frashëri koji se spominje je bio neki albanski trgovac iz Thessalonike (Frashëri 13). U djetinjstvu je Naim naučio osmanski turski, arapski i perzijski jezik. Proces obučavanja i odgoja odvijao se u beктаšijskoj tekiji. Nakon smrti roditelja, 1865. godine odlazi u Joniju (regija na sjeverozapadu Grčke sa glavnim gradom Epirom). Naim obrazovanje nastavlja u srednjoj školi ‘Zeusimaya’ u kojoj je naučio klasični i savremeni grčki jezik, francuski

i italijanski. Kako bi usavršio perzijski i arapski jezik dodatno ga je učio kod dvojice beктаšijskih ‘baba’ (Qosja, 34). “Obrazovanje u Joniji je od njega napravilo jednog obrazovanog osmanskog intelektualca XIX st., koji je blagonaklono gledao i na zapadnu civilizaciju” (Elsie, 70).

Od 1874–1877 radio je kao službenik u Beratu a potom kao carinski službenik u Sarandiju. 1875. godine usljed reumatskih tegoba odlazi u austrijski baden na liječenje. Tokom posjete bečkom muzeju vidio je sablju i tabut Skenderbega, albanskog epskog junaka. Bolest, ali i boravak u Beču su učvrstili njegovu duhovnu i političku transformaciju i on se po povratku u domovinu 1881. god., priključio Prizrenskoj ligi, pokretu za nezavisnost Albanije. Sudjelovao je u sastancima Lige. Naim je bio primoran napustiti Albaniju i odseliti se u Istanbul, grad u kojem je živio njegov brat Sami. Od 1881. god., sve do smrti nikada se nije vratio u domovinu i u tom vremenskom intervalu je napisao svoja najbolja književna, politička i povijesna djela. Godine 1884. Naim je u Istanbulu uspio isposlovati dozvolu za publiciranje časopisa *Drita* koji je potom nazvan *Ditura*. Ulagao je napore za aktiviranje albanske kulture kod Albanaca nastanjenih u Egiptu, Bugarskoj i Rumuniji. Uvid u Nimina djela pokazuje da je od 21 djela koliko sadrži njegov književni opus, u prvom stvaralačkom periodu pisao čisto književna djela, kao *Gramatika perzijskog jezika*, *Divan* na perzijskom jeziku te slična djela. Drugi stvaralački period obilježavaju njegova djela o beктаšijskoj misli, djela iz povijesti, politike i napose albanske sudbine. Povijesna djela *Skenderbeg* 1898. god., *Kerbelājā* 1898. god., *Povijest Albanaca* 1899. god. i *Albanija* 1902. god. nastala su tokom posljednje tri godine njegovog života.

Misao o slobodi, prosvjetiteljstvo i formiranje nezavisne albanske države obilježava sva Naimova djela, naročito ona nastala posljednjih godina njegovog života. Poput evropskih romantičara i on traga za oslobađanjem čovjeka iz gradske vreve i promovira život u slobodnom ozračju.

Moja misao je uzvišenija od planina prostranija od gradova

Oslobađa me od zabrinutosti, pričanja i pripovijedanja i svega što me udaljava od samoga sebe (Sadrija, 2001).

Naim je u užarenom i pluralističkom istanbulskom ozračju uspio od 1880. do 1900. godine napisati svoja književna i politička djela. Za razliku od brata Samija, Naim promišlja o nezavisnosti Albanije, jezičkom i

kulturnom identitetu te promicanju beктаšijske misli (pod utjecajem hurufija) i posljednjih je godina svog kratkog života slijedio ovaj pravac. Nasuprot Divanu gazela na perzijskom u kojem se uočava njegova naklonost ka tesavvufu, njegova je poezija na albanskom jeziku epska, rodoljubiva i predstavlja napore za sticanje političko-vjerskog identiteta.

Albanska braćo

Da steknemo mudrost

Imamo put u pravcu

Oživljavanje Albanije

Albanija je živjela, a živjet će i ubuduće

Mi evo trajemo sve do danas

(Naim Frashëri, Gjuha Jonë)

Kerbelāyā

Epopeja od 10.000 stihova Kerbela (albanski *Kerbelājā*) je najpoznatije Naimovo djelo. Djelo je podijeljeno u 25 poglavlja, od toga 24 poglavlja tretiraju povijest početaka islama, problem Poslanikovog, alejhisselam, nasljednika, probleme i nedaće Imama Alija, a. s., Imama Hasana, a. s., s akcentom na dešavanja na Kerbeli i njihovu detaljnu analizu, period Imama Sedždžada, pad Omejada i dolazak Abasida. Dvadeset peto poglavlje posvećeno je Albaniji i njenom vjersko-političkom identitetu. Na početku *Kerbelāje* Naim govori o preislamskom periodu i poziciji Arapa, Poslanikovo misiji, pa sve do smrti halife Osmana. Drugo poglavlje govori o prisegi Aliju na Gadire Khomu te dešavanjima koja su uslijedila nakon Poslanikovog preseljenja.

Treće poglavlje govori o problemima i napadima na Alija, a. s., s kojima se suočio tokom hilafeta. U svemu tome Ali je, zapravo, samo branio sebe. Godine 656. odigrala se ‘Devina bitka’ u kojoj je ratovao protiv Talhe i Zubejra i nakon toga je Alijev hilafet priznat u cijelom Iraku.

Četvrto poglavlje *Kerbelāje* govori o neslaganjima između Alija i Muavije te se opisuje ‘Devina bitka’. Muavijine trupe tokom bitke ostaju bez vode, ali Ali velikodušno dopušta pristup izvoru vode.

Peto poglavlje govori o Alijevoj junačkoj bici na Sifinu, opisuje se sablja Zulfikar. Također se iznose na vidjelo podvale Muavijine vojske i na koji način su listove Kur’ana naboli na koplja. Također se govori i o naivnosti Ebu Muse Aš’arija te o prepedenosti Amr Asa.

Šesto poglavlje govori o dešavanjima koja su okončana ubistvom Alija od strane Ibn Muldžama. Naim ova dešavanja dovodi u vezu s Muavijinom zavjerom. Ali je tajno ukopan u Nedžefu ali živi u srcima onih koji ga vole. U ovom poglavlju se, također, govori o nebrojenim zavjerama protiv Imama Hasana koji je na koncu i otrovan.

Sedmo poglavlje govori o Muaviji koji je od svih odličnika zahtijevao da daju prisegu njegovom sinu Jezidu. Imam Husejn odbija dati prisegu i kreće iz Medine prema Mekki. Velikaši Kufe traže od njega da dođe u ovaj grad. Savjetovano mu je da ne ide u Kufu. On šalje Muslima ibn Aqila i njegova dva sina, Ibrahima i Mokhtara, da izvide situaciju. Muslim se u Kufi nađe u nezavidnoj situaciji, sam i izolovan.

Osmo poglavlje govori o dešavanjima između Ubejdullaha ibn Zijada i Ibn Muslima.

U devetom poglavlju se opisuje putovanje Imama Husejna u pravcu Kufe. Tokom putovanja susreće se sa pjesnikom Farazdaqom koji ga moli da ne ide u Kufu. Imam dobiva vijesti o smaknuću Muslima i njegova dva sina. Imam je zaustavljen od strane Hurr ibn Yazida Tamimije koji ga je presreo sa hiljadu konjanika. On u početku zahtijeva da se Imam Husejn vrati. Imam nije donio odluku, i u odlučujućoj noći nastavlja u pravcu Kufe.

Deseto poglavlje govori o dolasku Imama u pustinju Kerbele. Ostala poglavlja, do dvadeset petog detaljno analiziraju dešavanja nakon Kerbele i povijest Umejada i Abasida. Frashëri klasificira političke snage koje su podržale Ehli-bejt kao i njegove protivnike te vlast Muavije i Mervana smatra najcrnjim danima u povijesti islama.

U 25. poglavlju Naim Frashëri govori u prvom licu. On govori o vjerovanjima Bektašija, kao što je vjerovanje u 12 imama i hadži Bektaša. Frashëri, također, kao bektašija govori o svojim uvjerenjima. "Vjerovanje u poslanika Muhammeda, u Alija, Fatimu i njihovo dvoje djece, Hasana i Husejna; u imama Džafera i u to da osim ovih 12 imama ne poznajemo nikoga drugoga i da smo svi muridi hadži Bektaša koji je bio poput Alija a on opet poput kapije za upoznavanje sa Poslanikom. Po mišljenju Frashërija Hadži Bektaš i ostali velikani ovog tarikata ne samo da su očitovanja Imama, napose Alija, nego su štaviše sam Ali koji se u ovom vremenu utjelovio u tim likovima. Na tragu toga, Naim, kao jedan Bektašija, sebe i albansku naciju stavlja u rang hazreti Alija i istine, a protivnike nezavisnog albanskog identiteta i države stavlja u rang Muavije i Mervana" (Qerbelaja, Kapp XXV).

U 25. poglavlju knjige Naim Frashëri, između ostalog, kaže:

“Treba ulagati napore za spas Albanije, za rodnu grudu, za albanski jezik, za to da Albanci budu ujedinjeni, da Albanci idu stazom istinskoga znanja i dobra, za Hasana i Husejna, da i danju i noću nastojimo povratiti svjetlo na našu teritoriju. Albanija je teritorija suštine i nikada nas neće ostaviti. Bože! Uputi nas Albance da budemo na pravome putu. Albanija mora birati između Mervana i Muavije i Hasana i Husejna. Bez pravedne vlasti Albaniji nema života. Mi imamo Muaviju i Mervana, ali nemamo Alija i Fatimu. U ovoj vlasti Mervana i Muavije s nama grubo postupaju; bez Alija i Fatime, bez suštine trebamo spašavati Albaniju. Bog je uz nas i mi se molimo skupa s vama da naša rodna gruda, naš albanski jezik bude slobodan i da našoj zemlji donese prosperitet i blagostanje.” (Ibid).

Kerbelāja predstavlja Frashërijev političko-vjerski manifest. On u ovom djelu daje povijest islama ali i jednim analitičkim političkim svjetopogledom, u formi epopeje, insistira na dešavanjima Kerbele kako bi se analizom njenih sudionika razlučila istina od laži. Frashëri Kerbelu tj. kontinuiranu borbu između istine i laži u svim epohama povezuje sa svojim vremenom, te albansku naciju svrstava među prijatelje hazreti Husejna a na albanske protivnike, naročito osmansku vlast, gleda kao na Muaviju i Mervana, odnosno vlast nasilja i nepravde.

Epsko poetsko djelo *Povijest Skenderbega* koje je objavljeno 1889., dvije godine prije Naimove smrti, predstavlja jedno od njegovih najvažnijih djela o Albaniji i njenoj slobodi. Premda ovo djelo nema snagu *Kerbelaje*, ono u političkom smislu jasno definira njegove kao i stavove ostalih albanskih istaknutih ličnosti u pogledu nužne potrebe nezavisnosti Albanije i zahtjeva za identitetom. Ovo epsko djelo je štampano u vrijeme kada je osmanska država bila na rubu propasti a Albanci nakon berlinskog kongresa nisu uspjeli oformiti nezavisnu Albaniju. Tada Naim govori o metapovijesnoj ličnosti Skenderbega.

Skenderbeg ili Gjerg Kastrioti 1405–1468 je povijesna ličnost koja predstavlja simbol albanske borbe za nezavisnost. Frashërijev Skenderbeg je nadišao povijest dosegnuvši stupanj legende koja je simbolizirala nacionalni duh koji je težio oslobađanju od osmanske vlasti. Albanska sudbina imala je sličnosti sa Skenderbegom koji je bio potomak kneževske kastriotske loze. Primio je islam i pod imenom Skenderbeg 20 godina služio osmanskoj vlasti a zatim je digao pobunu

protiv Osmanlija i povratio se u kršćanstvo. Godine 1440. izabran je za vladara sandžaka Dibra, a potom za zapovjednika Lezhë lige, koalicije albanskih zemljoposjednika, 1441., a potom je od 1443. do 1468. rukovodio sa više od 10.000 trupa sastavljenih od Slavena, Vlaha i Grka sa kojima je vodio bitke protiv osmanske vlasti. (Housley, 90).

Skenderbeg je imao veliku moć na teritoriji današnje Italije gdje je postavljen za legalnog namjesnika Napulja. Učestvovao je u unutrašnjim ratovima Italije 1460–61. na strani Ferdinanda I. Godine 1463. postavljen je za zapovjednika krstaških trupa pape Pia II. Skupa sa Venecijancima ratovao je protiv Osmanlija.

Nakon 20-ogodišnjeg služenja Osmanlijama Skenderbeg se po povratku u Albaniju ponovo povratio u kršćanstvo, zauzeo je Kruju i proglasio se zapovjednikom nezavisnih albanskih trupa (Elsie, 1998).

Albanija na čelu sa Skenderbegom je duži vremenski period pružala snažan otpor Osmanlijama, prvo sultanu Muratu, a potom njegovom nasljedniku sultanu Mehmedu Fatihu. Nakon što osmanske trupe nisu uspjele poraziti Skenderbega sultan Murat je na smrtnoj postelji kazao: “Jadno li je. Uzalud sam živio. Osvojio sam cijeli svijet, Bugare i Srbe sam natjerao da mi se pokore. Svladao sam Grčku, prodro duboko do Dunava. Pokorio sam Rumunjsku, Mađarsku i više od toga, ali nikada nisam uspio poraziti jednu malu Albaniju. Štoga sam imao gotovo kao na dlanu Skenderbeg mi je oduzeo” (Ibid). Skenderbeg je u Albaniji vodio odbrambeni rat protiv osmanske okupacije i bio je povijesno poznata ličnost te je stoga uspomena na njega kao simbola albanskog jedinstva njegovana u albanskim nacionalnim pokretima XIX st. Na taj način on je ostvario kolektivno jedinstvo između albanskih muslimana i kršćana.

Nakon smrti Skenderbega njegovi nasljednici su dugi vremenski period sprječavali značajniji osmanski napredak. Od smrti Skenderbega 1468. godine u vremenskom periodu od oko 40 godina Osmanlije su uz velike napore uspjele ovladati cjelokupnom teritorijom Albanije. U vrijeme Osmanlija Albanci su zbog svoje izuzetne hrabrosti u ratovima bili članovi Sultanove garde. Mnogi su dostigli položaj Velikog vezira, ili su bili istaknuti vojni zapovjednici. Primjera radi šest članova loze Quprilli su tokom XVII i XVIII st., bili na čelu sultanovih savjetnika (Schwartz, 2006: 22). Albanci su imali važnu ulogu u uspostavljanju relacija između Venecije i Istanbula i između ovih gradova su uspostavljene važne trgovinsko-političke relacije. Naravno, Albanci, poznati morski gusari su bili stacionirani na obalama Jadranskog mora (grad Ulcinj u Crnoj

Gori je bio glavno uporište gusara). U epopeji *Skenderbeg* Naim govori o личности koja je Albaniji donijela svjetlo; o osobi iz čiste albanske loze koja se borila protiv mraka turske vlasti. Naim vidi kraj osmanske vlasti i opasnost rasparčavanja albanske teritorije između novih balkanskih sila i stoga želi ulijevanjem nade u napredak i slobodu Albance usmjeriti ka povijesnoj i legendarnoj ličnosti Skenderbega. Skenderbeg je osoba koja je bila potrebna Albancima. Heroj koji će braniti Albaniju od Turske i svake druge potencijalne opasnosti.

Povijest Skenderbega sastoji se od 22 strofe. Počinje od trenutka kada su djeca Gjerga Kastriotija poslana kod Sultana. Skenderbeg umire i odigravaju se kasnija dešavanja. U središtu ove epopeje je lik Skenderbega na kojeg se iz ugla evropskog romantizma gleda kao na simbol čovječnosti i renesansnog duha.

*On je bio Car odličnika
K'o Sunce što s'ja
Osobine Alija krasile ga
Sve same mudrosti
I znanje je imao Alija
Hrabrost i smionost.*

Skenderbeg je legendarni junak koji je sve napustio kako bi se borio za domovinu. On je težio jedinstvu svih Albanaca i njihovoj slobodi. Bio je veliki zapovjednik, mudrac, bio je okićen lijepim svojstvima. Naim je smatrao da je osmanska sila zatvorila put napretku albanske civilizacije i odvela Albaniju u mrak. Stoga se osmanski 'doprinosi' trebaju što prije zaboraviti, a Skenderbeg treba obnoviti zlatnu eru Albanaca. Naim govori o albanskom duhu koji teži slobodi i jedinstvu.

Spas Albancima – njegov je nurlu duh

Sloboda se može steći samo borbom, a Skenderbeg je prvak i preteča te borbe.

*Ne zaboravi Albaniju
On nije umro, živ je
Odgovor Turcima
Koji nas ne mogu poraziti.*

(www.lettersia. Fajtori.com)

Epopeja *Povijest Skenderbega* savremenim jezikom pronosi rodoljublje i kontinuitet kulturnog trajanja. U ovom poetskom djelu nisu samo Turci albanski neprijatelji već su to i Venecijanci. Po mišljenju Norrisa *Povijest Skenderbega* predstavlja najvažnije književno djelo o nacionalnom pokretu Albanaca za slobodu.

S perzijskog prevela: Mubina Moker

Izvori

- Hertslet, Edward (1891), “Preliminary Treaty of Peace between Russia and Turkey. Signed at San Stefano 19 February/3 March 1878 (Translation)”, *The Map of Europe by treaty; which have taken place since the general peace of 1814. With numerous maps and notes, IV (1875–1891) (First ed.)*, London: Her Majesty’s Stationery Office, str. 2672–2696, retrieved 2013–01–04.
- Helga, Turku, *Isolations States in an Interdependent World*, Ashgate Publishing, Ltd., 2009 ISBN 0-7546-7932-2, ISBN 978-0-7546-7932-5 Length 182 pages, page 63.
- Doja, A., (2000). *The Politics of Religion in the Reconstruction of Identities: The Albanian Situation*, *Critique of Anthropology*, Volume 20 (4), London, Sage publication.
- Stephen Sulejman Schwartz, *The Teachings of the Bektashi Sufis*, <http://illyriapress.com/first-bosnian-language-survey-bektashism/>.
- Gawrych, George (2006), *The crescent and the eagle: Ottoman rule, Islam and the Albanians, 1874–1913*. IB Tauris. P. 13.
- Frashëri, Kristo (2010). *Frashëri, shkëlqimi dhe rrënimi i tij: vështrim i shkurtër*. Geer. P. 14. ISBN 9789995688097.
- Rexhep Qosja (2000). *Porosia e madhe: monografi mbi krijimtarinë e Naim Frashërit [The Great Instruction]*, str. 34/42. ISBN 9789992713372.
- Stephen Schwartz, *The Other Islam: Sufism and the Road to Global Harmony*, 2008, 22. str. – <http://illyriapress.com/192433-2/ke>.
- http://www.letersia.com/Fajtori.com/Letersi/E_Rilindjes/Naim_Frasheri/histori_e_skenderbeut_analize.php
- Naim, H., *Frashëri, Qerbelaja*, Bukuresht Dituria, 1898.
- H. T., Norris, *Islam in the Balkans: Religion and Society Between Europe and the Arab World*, 1993, C. Hurst.

Naim Frashëri - creator of Albanian identity

Summary

This paper will deal with the influence of two important religious and political works by Naim Frashëri, *Qerbelājā* and *History of Skenderbeg*, and author's political efforts in defining Albanian identity. Naim Frashëri (1846 - 1900), together with his brothers Sami and Abdel, played an important role in the Albanian national movement. He was a Bektashi, a writer and a political thinker. He devoted the first half of his political life to the service of the Ottoman authorities, where he was known as one prominent writer. From 1878 to 1881 he acted within framework of the movement 'The Prizren League' and then went to Istanbul. During his twenty-year-old stay in Istanbul, he grew up in the prominent leader of the language movement and independence of Albania. In the political thoughts of Frasher, the Bektashi Tariqah and worldview, religious and political preferences, as well as the National Movement for Defining Albanian Identity, played an important role.

In the work *Qerbelājā* (1898), Frasher describes events of Karbala and Shahadah of Imam Husayn, but also speaks of freedom and the humanistic enlightenment thought. In his view, Imam Husayn (a.s.) is the embodiment of justice and freedom against discrimination and the violence of authorities, and describes the history of Karbala as a history of the struggle between justice and injustice, describes it as justice and freedom. *Qerbelājā* represents an effort to redefine the religious concepts in the form of the history of Karbala with the aim of humanistic ethics and the purification of the soul. Frasher connects Karbala with the history of his time. He believes that Ottoman rule is the same as the rule of Muawiyah Mervan, a factor of violence, discrimination and injustice, and all Albanians who stood up against this government are at the level of the Shahids of Karbala. Therefore, the struggle of Albanians against the Ottoman rule is equal to the struggle at Karbala. In the final chapter of *Qerbelājā*, Frashëri no longer speaks of Karbala and focuses on the issue of the National Movement. Of the 25 chapters of *Qerbelājā*, 24 of it speaks of Karbala, and the last chapter deals with the Albanian National Movement.

The history of Skenderbeg (1898) is an epos about the Albanian national hero Skenderbeg, who for 25 years opposed the Ottoman assaults. Skenderbeg is not only an Albanian but also a European Christian hero against

Muslim Ottomans. As some Muslims had a problem with imam Ali as a Caliph, the same happened to Skenderbeg. He was an Albanian Muslim and Christian leader who opposed the Ottoman aggression. The book compares events between Muawiyah and Imam Ali and the Ottomans and Skenderbeg as two opposing forms of the rulers, a tyrant ruler and a righteous ruler. **Keywords:** Naim Frashëri, Albanian nationalism, Albanian identity, Bektashi Tariqah, Qerbelāyā, Skenderbeg.